

Луганська обласна організація
Національної спілки краєзнавців України
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

«Луганщина: краєзнавчі розвідки»

Матеріали Регіональної
науково-практичної конференції
(м. Старобільськ, 20 квітня 2017 р.)

Старобільськ
2017

ЗМІСТ

Дослідження історії міст, сіл та розвитку освіти на Луганщині

<i>Курило В. С.</i> Основні етапи історії Луганщини.....	5
<i>Аліференко Т. М.</i> Історія селища Троїцьке крізь призму діяльності видатних земляків.....	11
<i>Бадер А. В.</i> Розвиток технічних ВНЗ Донбасу в середині 1950-х – середині 1980-х рр.	15
<i>Бублик О. І., Грицина К.</i> Роль і значення педагогічних династій в освітньо-виховному процесі та у формуванні громадянської позиції молоді (на прикладі педагогічних династій Старобільщини)	20
<i>Довбня О. А.</i> Міста і села Луганщини у вирі політичних репресій (1920–1950-ті рр.): сучасна українська історіографія.....	27
<i>Забудкова О. А.</i> Густав Гартман – засновник Луганського паровозобудівного заводу.....	31
<i>Комарніцький О. Б.</i> Громадсько-політичне життя студентів педагогічних навчальних закладів Луганська у 1920–1930х рр.....	36
<i>Кудінов М. Ю., Остапенко А. О.</i> Заснування та розвиток поселень-слобід на території Слобожанщини на прикладі дослідження слободи Білолуцьк (перша половина XVII – початок XX ст.).....	44
<i>Лесик Є. В.</i> Нестор Махно – символ визвольного руху українських селян та Старобільщина.....	50
<i>Лук'яненко Д. В.</i> Булавинские противоречия.....	56
<i>Остапенко А. О.</i> Життєвий подвиг Дерев'янка Василя Семеновича.....	60
<i>Примак І. С.</i> Становище селянства Старобільського та Біловодського повітів за часи колективізації.....	65
<i>Старікова А. А.</i> Біловодщина – мальовничий край талантів.....	69
<i>Шевцова Є. С.</i> Меценатська діяльність середини XIX – початку XX ст. як приклад якісної зміни соціально-культурного життя повітового містечка Старобільськ.....	73

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adi.donntu.edu.ua/Raznoe/istoria.htm>. 9. **Донецький національний технічний університет. Красноармійський індустріальний інститут [Електронний ресурс].** – Режим доступу : <http://www.kii.donntu.edu.ua/history/history.html>. 10. **Українська інженерно-педагогічна академія. Гірничий факультет [Електронний ресурс].** – Режим доступу : http://www.uipa.kharkov.ua/fak/gorniy_fak.html. 11. **ДАЛО.** – Ф. Р. 179. – Оп. 39. – Спр.396. – Арк. 31. 12. **ДАДО.** – Ф. Р. 6596. – Оп. 1. – Спр.3. – Арк. 1. 13. **ДАДО.** – Ф. Р. 5741. – Оп. 1. – Спр.190. – Арк. 1. 14. **ДАЛО.** – Ф. Р. 759. – Оп. 2. – Спр.134. – Арк. 93. 15. **ДАДО.** – Ф. Р. 6730. – Оп. 2. – Спр.30. – Арк. 1. 16. **ДАДО.** – Ф. Р. 6730. – Оп. 2. – Спр.433. – Арк. 1. 17. **ДАДО.** – Ф. Р. 1087. – Оп. 2. – Спр.1306. – Арк. 17, 21, 29. 18. **ДАДО.** – Ф. Р. 4249. – Оп. 6. – Спр.5579. – Арк. 9, 10. 19. **ДАЛО.** – Ф. Р. 759. – Оп. 2. – Спр.3090. – Арк. 34.

О. І. Бублик

(Член Правління Луганської обласної організації
Національної спілки краєзнавців України)

К. Грицина

(Коледж Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка)

**Роль і значення педагогічних династій в освітньо -
виховному процесі та у формуванні громадянської позиції
молоді (на прикладі педагогічних династій Старобільщини)**

Роль і значення учителя у системі освітніх та виховних функцій у суспільстві високо цінували вчені-педагоги Ушинський К. Д., Сухомлинський В. О., Макаренко А. С. та ін. Зокрема К.Д. Ушинський вважав учителя центральною фігурою в системі освіти. Від його професійного і морального рівня, світоглядної позиції залежить не тільки якість навчання та виховання дітей, а у майбутньому – доля країни [1].

У процесі розвитку системи освіти значну роль відіграє не тільки окремо взятий учитель, а й педагогічні династії, які своєю службою вчительській професії, зробили величезний внесок в її популяризацію, престижність в суспільстві. Педагогічні династії не просто передають із покоління в

покоління педагогічний досвід, вони живуть цим щодня, несучи дітям освітні і виховні орієнтири.

Мета дослідження: вивчити досвід діяльності педагогічних династій Старобільщини, як приклад для наслідування майбутніми педагогами. Вивчити досвід науковців Харківщини, якими плідно розробляється науковий напрям дослідження «Історія освіти в обличчях» в межах комплексної науково-дослідної теми «Історія розвитку освіти в Україні»; та досвід Київщини, де створено Музей історії освіти «Київщина – як просвітницький і культурно-просвітницький центр». Розробити в подальшому ряд напрямів дослідження та акцентувати увагу на необхідності фундаментального вивчення досвіду педагогічних династій Луганщини. В тому числі педагогічної Старобільщини, яка має серйозний досвід педагогічного досвіду починаючи з функціонування педагогічної школи у 1920-х роках, педтехнікуму 1930-х і Старобільського державного учительського інституту (1940–1954-х рр.)

Історію становлення освіти і наукової думки на Луганщині вивчали дослідники Курило В.С. [2], Климов А.О., Курило В.С. досліджували становлення вищої педагогічної освіти в регіоні [3; 4; 5]. Вивченню діяльності ректорів Луганського педагогічного інституту в період з 1940 – 1980-і роки присвячена праця Климова А.О. [6]. Комплексні дослідження діяльності педагогів середньої та вищої школи, вивчення педагогічних династій зроблені харківськими вченими під керівництвом лідера наукової школи – доктора історичних наук, професора К. В. Астахової, результатом якої є видання комплексу праць (різних за спрямованістю та тиражем), до якого увійшли монографії та нариси [7; 8; 9]. Складовою проекту стало створення шести науково-просвітницьких документальних фільмів про досвід кращих вчителів та викладачів м. Харкова (усі фільми було показано обласним телебаченням).

На жаль комплексного вивчення діяльності педагогічних династій на Луганщині ще не зроблено, тому вважаємо, що тема дослідження є актуальною і перспективною. Однак, на сьогодні матеріалів з даної теми небагато, або ж вони не є

оприлюдненими, тому ця сфера залишається практично не вивченою, хоча і має величезний потенціал та значення як для історії педагогіки, так і для подальшого розвитку системи освіти.

Наш край має чимало педагогічних родин, досвід яких передається з покоління в покоління, позитивно впливаючи на професійні та людські якості. Зокрема це і династія Полонських, яку започаткувала Дяченко Ганна Антонівна, декан філологічного факультету у Старобільському державному учительському інституті (1940–1954-х рр.), її донька – вчитель Полонська Зоя Павлівна, яка все життя пропрацювала вчителем сільських шкіл району. Її чоловік Полонський Олександр Тимофійович, ветеран війни, вчитель математики, у післявоєнний період очолював Курячівську школу. Їх діти стали педагогами, онуки Олена і Яна теж педагоги, викладають іноземну мову, онук Анатолій вчителює в сільській Орловській школі.

Цікавою людиною, непересічним педагогом був Єршов Борис Миколайович – ветеран, учасник війни, вчитель фізики, астрономії, малювання, математики. Він теж закінчив Старобільський державний учительський інститут. Вчився легко та завзято, дуже добре малював, часто дружні шаржі та писав невеликі вірші до них. Його дружина Галина Іванівна, вчитель математики за фахом, все життя працювала у Старобільській гімназії. Їх донька Бондаренко Наталія Борисівна закінчила Слов'янський державний педагогічний інститут, працювала заступником декана у Донбаському державному педагогічному університеті (м. Слов'янськ), зараз доцент кафедри дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук. Друга донька Ніна теж педагог, працювала у Харкові.

Педагогічна династія, яка теж відіграла важливу роль у розвитку освіти Старобільщини – династія Щепетільникових-Підгайко – родоначальником славної династії педагогів якої став Щепетільников Федір Миколайович. Донька Ірина, онуки Артем і Наталія до нині продовжують педагогічну династію.

Започаткував цю династію Щепетільников Федір Миколайович (12.02.1918 – 4.05.1977 рр.). Народився у

Старобільську, закінчив Старобільську середню школу № 2. Був призваний в Радянську Армію як лижник – спортсмен. Брав участь у Фінській війні 1939–1940рр., у 1941–1942 рр. – закінчив Харківське танкове училище, приймав участь в боях під Сталінградом. В роки війни три брата Щепетільникових Дмитро, Микола, Федір воювали в одній роті [10].

Після поранення в бою Федора було направлено викладачем в Харківське танкове училище. У 1946 р. повернувшись в м. Старобільськ був прийнятий викладачем в Старобільське педагогічне училище, де викладав фізичну культуру. Тренував студентів, проводив спортивні змагання. Як згадують тогочасні студенти, проводив заняття з фехтування, легкої атлетики [13]. Особливо полюбили студенти волейбол і гімнастику. Заняття Федора Миколайовича були надзвичайно цікаві. Любов до спорту він плекав у студентів, і сам все своє життя був напрочуд спортивною людиною.

Федір Миколайович, як згадують вихованці, жив і дихав своїми заняттями. Він був разом зі студентами і на змаганнях і як класний керівник своїм власним прикладом виховував. З 1954 по 1977 рік вчителював у Старобільській середній школі №2. Викладав фізичну культуру і військову справу [12, 13].

Дружина Федора Миколайовича – Щепетільникова (Носаль) Олена Арсентіївна (16.07.1922 – 23.01.1997 рр.). Після закінчення середньої школи № 1, с золотою медаллю, 1940 році стає студенткою Московського енергетичного інституту. Після закінчення першого курсу розпочалася війна. Копала окопи під Москвою, потім повернулася у Старобільськ. С 1943 по 1945рр. працювала у штабі армії генерала Катукова. Дійшла до Берліну. Повернулася у Старобільськ у 1946 році. Була викладачем музичної студії, математики і фізики в педагогічному училищі. Після реорганізації працювала вчителем фізики, завучем середньої школи № 4, директором ВШ №5 до 1979 р.

Донька Федора Миколайовича та Олени Арсентіївни – Підгайко (Щепетільникова) Ірина Федорівна (20.03.1949 р. н.) у 1972 рр. – закінчила Ворошиловградський державний педагогічний інститут імені Тараса Шевченка. Після закінчення працювала в школі, а з 1985 по 1988 рр. – директор СШ №3. З 1988 р. по 1995р. – завідувача Старобільським районним

відділом освіти, з 1995 – 2001рр. – директор Бутовської школи. У 2001 році і по 2004р. – очолювала службу по справам неповнолітніх Старобільської РДА. З 2005 р. і по цей час – методист, практичний психолог Старобільського профліцею № 93.

Донька Ірини Федорівни – Долінська (Підгайко) Наталія Валеріївна (18. 07.1973р.н.) – закінчила Луганський педагогічний інститут, зі спеціальності «Історія та Англійська мова». Працювала вчителем англійської мови в Бутівській школі та в Луганському інституті культури. Підгайко Артем Валерійович – син Ірини Федорівни (14.03.1984 р.н.) Закінчив Луганський національний університет, за фахом «Англійська мова та інформатика». У 2008 р. – закінчив магістратуру ЛНУ, спеціальність «Педагогіка вищої школи». Працює викладачем англійської мови в Старобільському професійному ліцеї та СШ№3 [13].

Варто відмітити, що не тільки дружина, діти й онуки Федора Миколайовича були і є педагогами, а й брат та його дружина і діти. Вони вивчили не одне покоління дітей, за чесну і плідну працю мають не тільки грамоти, подяки і нагороди, а й повагу і пошану земляків. І останнє, здається для них – найважливіше!

Зокрема, Щепетільников Микола Миколайович працював викладачем фізичної культури Старобільської СШ №1. Дружина Миколи – Надія Степанівна – вчитель початкових класів СШ №3 міста Старобільська. Їх донька Карпенко Світлана Миколаївна закінчила Харківський університет, за спеціальністю «Біологія».

Носаль Віра Арсентіївна (сестра Олени Арсентіївни). Вчитель математики, працювала завучем середньої школи №3 м. Старобільськ [13]. Донька Віри Арсентіївни Мороз Тетяна Олександрівна – вчитель математики, завуч Бутовської школи Старобільського району. Чоловік Тетяни – Мороз Олександр Миколайович, вчитель математики та фізики у Бутівській школі.

В честь і в пам'ять учителів, педагогів Д'яченко-Полонських, Єршових, Щепетільникових в музеї Педагогічної Слави ЛНУ імені Тараса Шевченка «Старобільський державний учительський інститут (1940–1954 рр.)» в експозиції відведено

почесне місце. Сюди приходять студенти-першокурсники на лекції-екскурсії. Так засобами музейної педагогіки виховується майбутнє покоління педагогів та формуються моральні принципи людини та громадянина.

Таким чином, ознайомившись з діяльністю педагогічних династій можна зробити висновок, що династії були започатковані у 2-й чверті ХХ століття і загальний стаж тільки однієї родини сягає далеко за 300 років. Всі вони отримали освіту у Старобільському державному учительському інституті та у Луганському (Ворошиловградському) педагогічному інституті імені Тараса Шевченка, що свідчить про тісний зв'язок поколінь і високий рівень підготовки педагогічних кадрів. Через все своє життя вони пронесли високий професіоналізм і гуманність у професії, відданість справі і любов до дітей.

Педагогічні династії Старобільщини виховали і виростили не одне покоління учнів, гідних громадян нашої країни. Вони, по-своєму унікальні люди, творчі та талановиті вчителі. І для них найкраща нагорода – це пам'ять, пошана і увага учнів. А для молодого покоління, це є приклад вірності професії та відданості мрії.

«Головний вихователь повинен бути головним вчителем і викладати найбільш виховуючий, центральний предмет, навколо якого всі інші групуються. Навчання є наймогутніший орган виховання, і вихователь, позбавлений цього органу, втрачає найголовніший і найдійсніший спосіб мати вплив на своїх вихованців. Головний вихователь або начальник школи, повинен у строгому розумінні слова жити з вихованцями, щоб мати вплив на них не тільки словами, а й прикладом» [11, с. 85].

Наше дослідження підтверджує думку про те, що педагогічні династії відіграють велику роль у розвитку освіти. Абсолютна більшість представників педагогічних династій – це вчителі-професіонали, носії інтелектуального, духовного багатства, високої моралі, педагогічної культури. Вивчення історії педагогічних династій дозволить створити шкільні експозиції, слугувати базою для профорієнтаційної роботи зі старшими школярами. Ця проблема потребує подальшого, більш глибокого дослідження, задля створення фундаментальної праці з історії педагогічних династій Луганщини.

Список використаної літератури

1. Куліш Т. І. Проблема вчителя у спадщині К. Ушинського і Т. Лубенця (Порівняльний аналіз) // Вісник ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка. – Вип. 56. – Чернігів ЧДПУ, 2008. – С.79–84.
2. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ ст. – Луганськ : ЛДПУ, 2000 – 460 с.
3. Климів А. О., Курило В. С. Луганський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка : Історія. Сьогодення. Перспективи. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 120 с.
4. Климів А. О. Історичні краєзнавчі розвідки : монографія. – ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Видання друге, доповнене, 2010. – 368 с.
5. Климів А. О. З історії вищої педагогічної освіти на Луганщині : 30-ті роки ХХ ст. // Краєзнавство. – № 1–2. – С. 228–234.
6. Климів А. О. Ректори Ворошиловградського (Луганського) державного педагогічного інституту імені Тараса Шевченка 1940–1980-х рр. // Бахмутський шлях. – 2011. – №3/4. – С. 129–138.
7. На алтарі призвання : очерки о педагогических династиях Харьковщины / под общ. ред. В. И. Астаховой и Е. В. Астаховой; [авт. кол.: В. Р. Антонова, И. Л. Ануфриева, Е. В. Астахова и др.; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2010.
8. Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова: биограф. слов. / [авт. коллектив.: В. И. Астахова (рук.), Е. В. Астахова, А. А. Гайков (отв. ред.) и др.] ; Харьк. гуманит. ин-т «Нар. укр. акад.»; – Харьков : Глобус, 1998. – 736 с. : портр. – (Харківський біографічний словник).
9. Учитель, перед именем твоим... : из сокровищницы педагогического опыта г. Харькова : учеб. пособие / Харьк. гуманитар. ин-т «Нар. укр. акад.» ; [редкол.: В. И. Астахова и др. ; сост. В. И. Астахова и др.]. – Харьков, 1999–2000. – 2004 – [Вып. 1-4]. – Харьков. – 268 с.: фот.
10. Мирошниченко И. Е. Ветераны. – Луганск : Элтон-2, 2010. – С. 144–145, 228–235.
11. Ушинський К. Д. Вибрані твори в 5-ти томах. Т.1. – К: Рад. школа, 1988. – 414 с.
12. Архів Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Розділ: Діяльність Старобільського державного учительського інституту. Старобільське педагогічне училище. Старобільська педагогічна школа.
13. Сімейний архів та спогади сім'ї Щепетільникових.